

DOKTORANDSKÉ PŘÍSPĚVKY

Crimen maiestatis v neprávních pramenech – Livius, Tacitus, Ammianus Marcellinus

Miroslav Frýdek*

Úvod

Článek pojednává o pojetí zločinu urážky majestátu (*crimen maiestatis*, *crimen imunitae maiestatis* či *crimen laesae maiestatis*) v tzv. neprávních pramenech římského práva. Pozornost je zaměřena na tři významné historiky principátu a pozdní antiky – Livia, Tacita a Ammiana Marcellina. Základem článku jsou Liviovy *Ab Urbe condita*, Tacitovy *Annales* a XIV. až XVIII. kniha od Ammiana Marcellina, které jsou známy jako Soumrak římské říše. Největší pozornost je věnována jednotlivým kauzám, které se v tomto období vedly a fragmenty, které se vztahují k jednotlivým zákonům upravujícím zločin urážky majestátu. Velká vypovídací schopnost těchto tří autorů z různých období je využita ke srovnání pojetí skutkových podstat zločinu urážky majestátu.

Skutkové podstaty *crimen maiestatis* byly koncipovány velice široce a jejich hlavním účelem bylo nejdříve zajistit stabilitu republikánské ústavy, stáhat ty, kteří by si osobovali více práv než jim podle práva náleželo. Jednalo se o soubor zákonů, které neustále rozšiřovali svou skutkovou podstatu podle doby a své době se přizpůsobovaly. V době císařské se pak již jednalo o skutkové podstaty, které chránily jak samotnou osobu císaře, tak i jeho rodinu a dokonce i jeho obrazy a sochy.

V Tacitových Letopisech nacházíme porůznu roztroušené střípky o procesech, které byly vedeny na základě zákona o urážce Veličenstva a to tak, jak jej přinášel čas a jak je Cornelius Tacitus jako analista zaznamenal. Někdy se jedná o celé dlouhé pasáže, které vcelku detailně popisují určitou kauzu např. *Annales* II. 27 a násl., kde je detailně popisována celá kauza Marca Scribonia Liba Drusa¹ nebo také kauza Cremutia Corda

– *Annales* IV. 34 a násl. Ale někdy se Tacitus omezuje jen na zprávy spíše informačního charakteru. Z některých případů, které Tacitus ve svém díle uvádí, je jasně cítit jeho názor na danou kauzu např. v *Annales* I. 73: „*Neuškodí, uvedu-li první pokusy s těmito žalobami na bezvýznamných římských jezdcích Faianiovi a Rubriovi, aby bylo vidět, z jakých počátků a kterak Tiberiovým úskočným jednáním se tato příšerná zkáza vplížila, později byla potlačena, konečně vzplála a zachvátila všechno.*“ nebo *Annales* I. 74: „*Nedlouho potom obžaloval Grania Marcella, správce provincie Bithýnie, jeho vlastní kvestor Caepio Crispinus pro urážku Veličenstva, spolužalobcem byl Romanus Hispo; zvolil si takto životní povolání, k jehož pozdějšímu rozšíření přispěly bídné časy a lidská drzost. Byl to totiž člověk nucný udánými k císaři, záhy uvedl právě nejslavnější lidi v nebezpečí života. A když nabyl mocného vlivu u jednoho, nenáviděl u všech, dal tím příklad, jehož následovníci, kteří se stali z chudáků boháči, z opovržených obávanými, nastrojili zkázu jiným a konečně sami sobě. Ale Marcella vinil, že vedl o Tiberiovi nepěkné řeči, obvinění před nímž nebylo úniku, poněvadž žalobce vybral z povahy císařovy právě nejošklivější vlastnosti a vytýkal obžalovanému řeči o nich. Protože to byla pravda, věřilo se též, že to bylo řečeno.*“² Z některých pasáží je jasně cítit nejen názor Tacitův, ale také to, jak se na tyto procesy dívali ostatní. V některých pasážích – kauzách, především v těch, které byly vedeny buďto pro prospěch žalobců, neboť ti dostali v případě odsouzení část majetku obviněného, nebo byly vedeny, aby se žalobci zalíbili císaři, také je z nich patrná hmotná zainteresovanost či osobní prospěch a snaha o zalíbení se. Stejný charakter mají i zprávy z díla Ammiana Marcellina, např. XV,2,2: „*Hned po bídném skonu zahubeného caesara se troubilo k procesům a z velezrady byl obžalován Ursinus, poněvadž se*

* Mgr. Miroslav Frýdek, Katedra teorie práva a právních dějin Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra dějin státu a práva a Ústav dovednostní výuky a inovace studia Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Ústav klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Rozbor této kauzy in Frýdek, M.: *Kauza Liba Scribonia Drusa*. 1. vyd. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2010. od s. 39-49, 11 s. ISBN 978-80-8082-334-4.

² Pozn. citace z Tacitových Letopisů pocházejí z: Tacitus: *Letopisy*, vydalo nakladatelství Svoboda v roce 1975, přeložili Antonín Minařík a Antonín Hartmann; K zjištění originálního latinského znění jsem používal webovou adresu www.thelatinlibrary.com

proti jeho životu vzrůstala stále více a více závist, nepřátelská vůči všem dobrým lidem“³.

Někdy je kauza vedena pro to, aby se císař mohl předvést a ukázat se jako milostivý otec svého lidu viz. Annales XIV. 48: „*Tehdy byl poprvé zákon obnoven; věřilo se, že neběží ani tak o Antistiovi záhubu, jako spíše o císařovu slávu, aby ho po odsouzení senátem zachránil svým tribunským zakročením od smrti*“.

V některých kauzách cítíme, že zákona na urážku Veličenstva bylo užito čistě účelově, k zbavení se odpůrce či dokonce nepřítele viz. Annales IV. 6 „*i zákonů se užívalo náležitě, s výjimkou stíhání pro urážku Veličenstva*“.

Reinhard Raffalt ve své práci *Velcí římscí císaři*, uvádí, že Tiberius nechal na základě zákona o urážce Veličenstva popravít třiašedesát provinilých občanů⁵. O procesech, kterými se stíhaly zločiny proti majestátu, napsal Ammianus Marcellinus XVI,8,6 následující: „*Záležitost byla podle tehdejšího pravidla zveličena*“⁶. Soudní procesy proti majestátu byly velmi často využívány k určité „zastrašovací propagandě“ Tacitus o těchto zločinech sám napsal Annales III. 67: „*a aby nikdo z příbuzných nemohl obžalovanému přispět, podstrkovala se ještě žaloba pro urážku Veličenstva – pouto, zavírající každému ústa*.“ dále Annales I. 74: „*obvinění před nímž nebylo úniku*“ a Annales IV. 28: „*a protože se žaloba již pokládala za záhubu uspišil si smrt sebevraždou*“.

A naopak někdy je skutková podstata plně naplněna. V některých případech o kterých máme díky Tacitovým záznamům informace byla naplněna skutková podstata urážky majestátu, ale vzhledem k době a předchozím procesům na základě zákona o urážce Veličenstva byli i někteří obžalovaní omilostněni např. Annales IV. 31 „*Tuto nepřetržitou řadu tak kormutlivých případů přerušila maličká radost, že císař odpustil římskému jezdcí Gaiu Cominiovi, který byl usvědčen, že složil utrhačnou báseň na něho, na přímluvu jeho bratra, který byl senátorem*.“

³ Ammianus Marcellinus: *Soumrak říše římské*. Praha. Odeon. 1975. Přeložil Josef Češka. str. 62

⁴ Pozn. autora, zde se jednalo o Nerona.

⁵ Raffalt, R.: *Velcí římscí císaři*, Praha 2001, 1. vydání, přeložila Monika Kuprová, str. 89.

⁶ Ammianus Marcellinus: *Soumrak říše římské*. Praha. Odeon. 1975. Přeložil Josef Češka. str. 94.

Obecně o *crimen maiestatis*⁷

Latinský termín *maiestatis*, *átis* (f) (*ad maius*) – velikost, vznešenost, důstojnost; *lex de maiestatis* zákon o urážce svrchovanosti národa⁸ (pozn. autora rozumějte národa římského). *Lex maiestatis* byl starý římský zákon, který stíhal urážku majestátu římského národa.

Crimen maiestatis v různých obdobích vývoje Říma

Doba královská

Zákon pro urážku Veličenstva byl známý již v době královské. Nebyl ještě označován jako urážka Veličenstva, ale jako *perduellio*, ale ve smyslu zločinu proti královské svrchovanosti. O tomto zákonu se dovídáme od historika Livia, který nám o tomto právním institutu přináší velice podrobnou zprávu ve svých Dějinách (Ab Urbe condita), ve velice známe kauze Horatia⁹, která je popsána v knize I. 25 a 26.: „*Ustanovují dvojici soudců, kteří by uvalili soud na Horatia ze zločinu proti královské svrchovanosti*“ Zákon obsahoval strašnou právní formuli; jestliže se Horatius od dvojice soudců odvolá, nechť na základě odvolání se před sněmem zodpovídá; jestliže žalobci na soudě zvítězí, budiž mu hlava zahalena, na neplodném stromě provazem budiž oběšen; budiž bičován buď mezi hradbami, nebo za hradbami.“ Podle tohoto zákona byla zvolena dvojice soudců; ti byli toho názoru, že podle tohoto zákona ani nevinného nemohou osvobodit. Když ho odsoudili, tu jeden z nich pravil: „*Publie Horatie, uvaluji na tebe soud ze zločinu proti královské svrchovanosti; liktore svaž mu ruce!*“¹⁰ Poslední citovaná věta zní v latinském originálu: „*Publi*

⁷ Ke zločinu *crimen maiestatis* a římském trestním právu např. Frýdek, M.: *Kauza Liba Scribonia Drusa*. 1. vyd. Trnava: Právnická fakulta Trnavské univerzity, 2010. od s. 39–49, 11 s. ISBN 978-80-8082-334-4. Frýdek, M.: *Terminology of Roman Criminal Law crimen et delictum*. Journal on european history of law, London: Published semiannually by STS Science, 1., 1., od s. 69–72, 4 s. ISSN 2042-6402. 2010. Frýdek, M.: *Crimen maiestatis*. In Československé trestní právo v proměnách věků. Brno: Masarykova univerzita Brno, MUNI PRESS, 2009. od s. 22–34, 12 s. ISBN 978-80-210-5086-0.

⁸ Pražák, Novotný, Sedláček: *Latinsko-český slovník*. Praha, 1933, heslo *maiestatis*.

⁹ Pozn. autora: jde o zabití sestry bratrem – tedy porušení práva nad životem a smrtí, kterou měl otec rodiny a král, blíže viz. Livius Dějiny I. 25 a násl. In Livius: *Dějiny*. Praha, nakladatelství Svoboda, 1971. Přeložili Pavel Kucharský a Čestmír Vránek.

¹⁰ Livius: *Dějiny*. Praha, nakladatelství Svoboda, 1971. Přeložili Pavel Kucharský a Čestmír Vránek.

Horati, tibi perduellionem iudico“ inquit. „I, licitor, colliga manus.“¹¹

Jak je výše citováno z Livia: „podle tohoto zákona ani nevinného nemohou osvobodit“ je jasné, že takové obžalování bylo velice přísně trestáno a bylo z jisté pokládáno za velice škodlivé, neboť jak vyvěrá z Liviova popisu celé kauzy, šlo o jednání, kdy si někdo osoboval práva, která měl král a znamená to také, že *pater familias*¹² ač měl nad osobami, které spadaly pod jeho pravomoc¹³ právo nad životem a smrtí, tak v době královské se tedy výkon tohoto práva mohl dít buďto jen se souhlasem krále a nebo o nejvyšším trestu mohl rozhodnout jen král, patrně asi na žalobu či stížnost otce rodiny na osobu podřízenou jeho pravomoci.

Další důležitým poznáním, které nám Livius o tomto právním institutu podává je „Ustanovují dvojici soudců, kteří by uvalili soud na Horatia ze zločinu proti královské svrchovanosti“ a „jestliže se Horatius od dvojice soudců odvolá“ zde je zachycen institut právo provokace¹⁴ a dvojici soudců, která měla nejenom vznést žalobu, ale také o žalobě rozhodovala. Jasně zde jde o komisi, která později byla označována nebo se vytvořila či přetvořila v *duoviri perduellionis*.

Republika

V tomto období Říma upravovaly *crimen maiestatis* tyto následující zákony: *Lex duodecim tabularum*, *lex Appuleia de maiestate*, *lex Varia de maiestate*, *lex Cornelia maiestatis*, *lex Iulia de maiestate*.

Lex duodecim tabularum – Zákon XII desek – tato nejstarší římská kodifikace z poloviny 5. století př. n. l. trestala smrtí takové jednání, jehož výsledkem by bylo pobouření nepřítelů proti Římu nebo vydání občana nepříteli. Deska IX.5 (stejně tak i v Dig.48.4.3.): „*Lex XII tab. Iubet eum, qui hostem concitaverit quive civem hosti tradiderit, capite puniri*“¹⁵ Tedy, trestá se smrtí

¹¹ citováno z <http://www.thelatinlibrary.com/livy/liv.1.shtml#26> dne 1. 10. 2011.

¹² K pojmu *pater familias* např. práce: Stará, I.: Rodinné právo starověkého Říma. In Miroslav Frýdek, Jaromír Tauchen. *Soukromé právo v proměnách věků. Sborník příspěvků z letní školy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. od s. 117–128. ISBN 978-80-210-5557-5.

¹³ Pozn. jde o termín *patria potestas*, k tomuto pojmu např. Veselá, R., Salák, P., Schelle, K.: *Patria potestas a její odraz v novodobém právním prostředí*. In *Rímska rodina v sociálních a právních vztáhoch* (Medzinárodná vedecká konferencia právnych romanistov Českej a Slovenskej republiky, Bratislava 18. a 19. marca 2005). 1. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007. od s. 26–35, 10 s. ISBN 978-80-969332-7-3.

¹⁴ Pozn. autora nejstarší zmínka o použití práva provokace.

¹⁵ Citováno z <http://www.thelatinlibrary.com>, dne 1. 10. 2011.

ten, kdo pobouří nepřítelů proti Římu nebo vydá občana nepříteli.¹⁶

Lex de Appuleia maiestate minuta – tento zákon byl vydán za šestého konsulátu Mariova a tribunátu lidu L. Apuleia Saturnina. V obsáhlé publikaci Dobiáš a kol.: *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku. Římské impérium, jeho vznik a rozklad*, se o tomto zákonu dočteme následující: „*Pravý účel tohoto zákona byl v tom, aby držitelé moc mohli na platném podkladě stíhati každého, kdo by bránil nezvyklému navrhování a provádění demagogických zákonů*“¹⁷. Zde asi byl *crimen maiestatis* poprvé použit jako právní zaštitění stíhání nepohodlných osob, ale s tím rozdílem, že v případě *lex de Appuleia maiestate minuta* jde o politický nástroj, který pomohl oslabit či zničit opozici.

Lex Varia de maiestate z roku 90 př. n. l. tímto zákonem se rozšiřovala skutková podstata urážky svrchovanosti národa o to, kdo přiměl spojence národa římského, aby proti Římu pozdvihl zbraně¹⁸. *Lex Varia* byla přímým důsledkem tzv. spojenecké války. Hlavním cílem spojenců Říma v této válce bylo získání plného římského občanství. Tuto skutečnost si uvědomili sami Římané a v roce 90 př. n. l. byl vydán *lex Iulia de civitate Latinis et sociis danda*, který Italikům, kteří se neúčastní války proti Římu, nebo přestanu s Římem válčit, přiznal římské občanství¹⁹. Další zákon byl *lex Plautia Papiria de civitat sociis danda* – na základě tohoto zákona bylo uděleno římské občanství všem Latinům a spojencům v Itálii, pokud se o ně do 60 dnů přihlásí u městského praetora.²⁰

Lex Cornelia maiestatis z roku 81 př. n. l., tento zákon byl velice specifický, co se skutkové podstaty týká. Týkal se především úpravy jednání správců provincií. Lucius Cornelius Sulla²¹ se snažil správce provincií dostat pod pevnou kontrolu senátu. Zvláště se nesměli účastnit žádné války mimo území přidělené provincie ani z jakéhokoli důvodu překročit její hranice bez předchozího souhlasu senátu nebo lidového sněmu. Jednou z hlavních zbraní proti těm, kdo se někde „zatoulali“, byl zákon o velezradě, *maiestas*. Tento zločin byl poprvé definován v r. 100 př. n. l. a nyní spadal pod jednu

¹⁶ Překlad převzat z Skřejpek, M.: *Texty ke studiu římského práva*. 2001. Orac.

¹⁷ Dobiáš a kol. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku. Římské impérium, jeho vznik a rozklad*, Praha 1936, str. 164 a 165.

¹⁸ Skřejpek, M.: *Římské právo datech*, C. H. Beck 1997, 1. vydání str. 27 a Bartošek, M.: *Encyklopedie římského práva*, Praha 1994, str. 171.

¹⁹ Skřejpek, M.: *Římské právo datech*, C. H. Beck 1997, 1. vydání str. 27 a Bartošek, M.: *Encyklopedie římského práva*, Praha 1994, str. 171.

²⁰ Skřejpek, M.: *Římské právo datech*, C. H. Beck 1997, 1. vydání str. 27 a Bartošek, M.: *Encyklopedie římského práva*, Praha 1994, str. 171.

²¹ Lucius Cornelius Sulla byl rogátorem tohoto zákona.

ze Sullových nových vyšetřovacích komisí²². Později se na břehu říčky Rubikon ukázalo jak velké hrozí nebezpečí pro republiku ze strany správce provincie za nímž jde velká armáda a bylo voláno „*Caesar ante portas!*“.

Lex Iulia de maiestate z roku 46 př. n. l., tímto zákonem došlo k úpravě postihu velezrady, jedná se o předchůdce Augustova *lex Iulia maiestatis*²³. Tento Caesarův zákon sloužil jako podklad pro pozdější zákon Augustův.

Principát – doba vlády Augusta, Tiberia a Nerona

Právním základem úpravy zločinu urážky majestátu v tomto období byl Caesarův zákon *lex Iulia de maiestate* z roku 46 př.n.l., který byl doplněn v roce 8 př.n.l. o útok na osobu a jméno principa, trestem bylo vyhnanství a konfiskace majetku, zákonem Oktaviánovým – *lex Iulia maiestatis*²⁴.

Nejznámějším trestním činem za císařství se díky zprávám římských historiků stal *crimen maiestatis*. Za Augustova panování byl ještě posuzován relativně mírně a trestán byl pouze konfiskací majetku. Již jeho nástupce Tiberius však zahrnul pod tento trestný čin jakýkoli útok na římský stát a jeho orgány, ale i na samotného císaře jako personifikaci římského státu. Trestné bylo tedy nejen spiknutí proti císaři, ale i urážky jeho osoby nebo členů rodiny spáchané dokonce prostřednictvím obrazů císaře, dotazováním se na jeho budoucnost u věšce apod. *Crimen maiestatis* je tedy v tomto období trestným činem proti státu v tom nejširším významu, takže podle něj byla trestána nejen velezrada, ale i dezerte z vojska nebo porušení subordinaace. Téměř jediným ukládaným trestem byl trest smrti spojený pravidelně nejen s propadnutím majetku, ale i se zahlazením památky na odsouzeného (*damnatio memoriam*) a zničením jeho soch, obrazů, jména na nápisech. Od přelomu 2. a 3. století n. l. jsou *humiliores*²⁵ za něj dokonce upalováni²⁶.

Naplnění skutkové podstaty urážky majestátu bylo i dotazování se na budoucnost, tohoto jednání se dopustila Lepida z rodu Aemiliů, Tacitus nám o tomto jednání, které bylo přičítáno Lepidě z rodu Aemiliů uvádí v *Annales* III. 22.

Část majetku odsouzeného dostávali žalobci, ale později, jak se dovídáme od Tacita, byla navržena změ-

na²⁷, pokud by si obžalovaný z urážky Veličenstva sám vzal život nemělo žalobcům nic připadnout z jeho majetku, ale tato změna nebyla pro odpor císaře provedena.

Lex Iulia de maiestate prohlašoval urážku majestátu za velezradu a trestal ji obvykle trestem smrti. V římském státním zřízení neexistovali veřejní žalobci. Patřilo k povinnostem a právům občana ohlásit zločiny, o nichž se dozvěděli. Jestliže byl obžalovaný shledán vinným, obdržel dotyčný žalobce čtvrtinu jeho majetku, zatímco zbytek zabavil stát. K jakému zneužívání tento postup mohl vést se ukázalo v době po Germanikově smrti. Udání se objevovala jako houby po dešti. Mnozí členové senátu, kteří se chtěli zalíbit Tiberiovi, obviněné nelítostně pronásledovali. Císař se tomu zdánlivě snažil zabránit. Požádal senát, aby nečinil předmětem vyšetřování žádné urážlivé výroky, které se prý objevují vůči němu a jeho matce Livii. Ten se toho zčásti držel, avšak „*crimen laesae maiestatis*“, zločin urážky majestátu, byl znovu probuzen k životu a Tiberius sám, který se nyní choval tak mírně nechal později na základě tohoto zákona popravit třiašedesát provinilých občanů²⁸.

Jednotlivé skutkové podstaty podle Iuliova zákona

O Augustově zákoně *de maiestatis* se dočteme díky Justiniánovi v *Digestech*: Dig. 48.4.0. a násl. Tato kapitola nese název *Ad legem iuliam maiestatis*, dále v Justiniánově učebnici *Institutiones seu Elementa* Lib.IV. Tit. XVII.

1. stíhá každého, jehož pomocí nebo radou (*ope consilio*) byly zdviženy zbraně proti císaři nebo proti státu nebo
2. jeho vojsko bylo přivedeno do nástrah nebo
3. kdo bez císařova rozkazu vedl válku nebo
4. konal vojenský odvod, chystal vojsko, uváděl je v pohyb nebo
5. zradil císaře,
6. kdo bez vůle principa přivede, že rukojmí zahynou,
7. kdo způsobí, že se ozbrojení lidé ve městě srocují proti státu, místa nebo chrámy se obsazují, lidé jsou svolávání ke vzpouře,
8. kdo přivede, že magistrát národa římského s impériem nebo s nižším stupněm moci (*potestas*) je zabit,
9. kdo přivede zdvižení zbraně proti státu,
10. kdo nepřátelům národa římského pošle posla nebo list anebo jim dá znamení,

²² Grant, M. Dějiny antického Říma. BB art 1999, přeložila Alena Jindrová Špilarová, str. 182.

²³ Skřejpek, M.: Římské právo datech, C. H. Beck 1997, I.v ydání str. 38.

²⁴ Skřejpek, M.: Římské právo datech, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 46.

²⁵ Pozn. *humiliores* = příslušníci nižší vrstvy obyvatelstva.

²⁶ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo. Praha. C. H. Beck, 1995 str. 336.

²⁷ Tacitus *Annales* IV. 30.

²⁸ Raffalt, R.: Velcí římscí císaři, Praha 2001, přeložila Monika Kuprová, str. 89.

11. kdo radou podpoří proti římskému státu jeho nepřátele,
12. kdo vybízí nebo pobuřuje vojáky ke shluknutí nebo ke vzpouře proti státu,
13. kdo neodejde z provincie, když byl stanoven jeho nástupce,
14. kdo zběhne od vojska nebo, jako soukromník, uteče se k nepříteli,
15. kdo podvrhne veřejné vyhlášky,
16. kdo ustoupí v bitvě,
17. kdo opustí tábor,
18. kdo v provincii nevydá vojsko svému nástupci,
19. kdo způsobí, že z přátel římského národa se stanou jeho nepřátelé,
20. kdo roztaví už zasvěcené sochy císaře nebo připustí, aby se s nimi nějak podobně naložilo²⁹.

Aktivní legitimace

Dig. 48.4.1pr. Ulpianus 7 de off. procons. *Proximum sacrilegio crimen est, quod maiestatis dicitur* – zločin proti majestátu je velmi blízký zločinu svatokrádeže. Podle Ulpiana směřuje urážka majestátu (*crimen maiestatis, crimen laesae maiestatis*) proti národu římskému, zvláště proti jeho bezpečnosti. Proto byla značně rozšířena aktivní žalobní legitimace, žalobní právo (Just. D. 38, 4, 7, pr 1 a 2, Modestinus). Pro zvýšenou trestní ochranu měli žalobní právo – jinak jim odpírané:

1. bezectní (*famosi*),
2. vojáci (*militēs*),
3. otroci proti svým pánům,
4. propuštěnci proti patronům a
5. podle Papiniána (Dig. 48, 4, 8) i ženy. Na podporu svého názoru uvádí Papinián, že spiknutí Lucia Servia Katiliny odhalila žena a informovala o něm konsula Marca Tullia Cicerona³⁰.

Trest

Trestem bylo podle Paula v dřívější době zákaz vody a ohně navždy *interdictum aequae a et ignis*, tedy vyhnanství. Tento trest je jistou podobou řeckého ostrakismu a je plně v souladu s názorem *Extra Romam non vitae est*, tak jak jej známe např. ze života Ovidiova či Ciceronova) a v Paulově době: pro příslušníky nižších

vrstev obyvatelstva (*humiliores*) předhození šelmám nebo upálení za živa, pro příslušníky vyšších vrstev obyvatelstva ztráta hrdla.

Rejstřík pramenů

Cornelius Tacitus

Annales

- I. 72
- I. 73
- I. 74
- II. 27
- II. 28
- II. 29
- II. 30
- II. 31
- II. 32
- II. 50
- III. 22
- III. 37
- III. 38
- III. 40
- III. 67
- III. 70
- IV. 6
- IV. 21
- IV. 28
- IV. 29
- IV. 30
- IV. 31
- IV. 34
- IV 36
- IV 42
- XII. 42
- XIV. 48
- XIV. 49
- XIV. 50

Titus Livius

Ab Urbe condita

- I. 25
- I.26
- III. 34

²⁹ Dig. lib. 48. tit. 4. a násl. + Paulovy Sentence 5, 29 1 a 2 a Tureček, J.: Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis Praha 1963, str. 481 a 482.

³⁰ Dig. 48.4.8 Papinianus 13 resp.: In quaestionibus laesae maiestatis etiam mulieres audiuntur. coniurationem denique sergii catilinae iulia mulier detexit et marcum tullium consulem indicium eius instruxit. Tureček, J.: Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis Praha 1963, str. 481.

Ammianus Marcellinus***Soumrak říše římské***

XV,2,2

XVI,8,6

Lex doudecim tabularum

IX. 5

Digesta

Ulpianus 48.4.1.

Ulpianus 48.4.1.1

Ulpianus 48.4.2

Marcianus 48.4.3

Scaevola 48.4.4

Scaevola 48.4.4.1

Marcianus 48.4.5

Marcianus 48.4.5.1

Marcianus 48.4.5.2

Venonius 48.4.6

Modestinus 48.4.7

Modestinus 48.4.7.1

Modestinus 48.4.7.2

Modestinus 48.4.7.3

Modestinus 48.4.7.4

Papinianus 48.4.8

Hermogenianus 48.4.9

Hermogenianus 48.4.10

Ulpianus 48.4.11

Institutiones

IV, 18

Summary

The article deals with a concept of the *crimen maiestatis* (*crimen maiestatis* or *crimen laesae maiestatis*) in the non-legal sources of Roman law. Attention is focused on three important historians of Principate and late Ancient times – Livius, Tacitus and Ammianus Marcellinus. The basis of the article consists in the *Ab Urbe condita* by Livius, the *Annales* by Tacitus and books of no. XIV to XVIII by Ammianus Marcellinus, which are known as *The Twilight of the Roman Empire*. The greatest attention is focused on the individual cases proceeded in that period and fragments, which are related to the particular statutes regulating the *crimen maiestatis*. Great explanatory abilities of these three authors from various periods are used for comparison of concepts of the constituent elements of *crimen maiestatis*. Constituent elements of *crimen maiestatis* were conceived very widely and their main purpose was primarily to ensure the stability of the Republican Constitution, to prosecute those who arrogated more rights than they lawfully disposed of. There was a set of statutes, which constantly expanded and adapted their constituent elements according to their period. In the Emperor time, there were already constituent elements, which protected the person of the emperor himself and also his family and at that his paintings and sculptures.